

ĽUD JE JEDINÝM ZDROJOM
VŠETKEJ MOCI V ŠTÁTE

OBEČNÁ KRONIKA

Miestneho Národného výboru

Obec: Haraj

Okres: Humenné

Kraj: Košice

Táto kronika obsahuje 200 strán

Ivan Micaj

predseda Kultúrnej komisie

[Signature]

predseda Národného výboru

Narodil som sa 26.III.1927 v Kalinove, okres Humenné
Pochádzam z deväťčlennej chudobnej rodiny. Po skončení 8 tried
ľudovej školy v Kalinove, som ďalej nemôhol študovať, lebo ani
som mala možnosť študovať. Po oslobodení slávnou Sovietskou ar-
mádou som odišiel pracovať po r.1945 do severných Čiech, kde
som zároveň v Stalinovích závodoch pracoval a študoval zo za-
čiatku na strednej, neskôr na priemyselnej škole chemickej.

V roku 1949 som prestúpil študovať do Humenného,
kde som urobil skúšky na Ruskom gymnáziu, na ktorom som matu-
roval v roku 1951 po presťahovaní v Medzilaborciach. Po skonče-
ní pedagogického gymnázia v Medzilaborciach som nastúpil vyu-
čovať na Národnú školu v Blažove v r.1951, odtiaľ som sa staho-
val s Blažovčanmi do Hencoviec v r.1952, kde som bol riaditeľom
NŠ do roku 1954. V roku 1954 som na vlastnú žiadosť išiel učiť
na Osemročnú strednú školu v Zboji, kde som bol riaditeľom do
r.1956. Za toto obdobie som študoval diaľkovo na Pedagogickej
fakulte SU v Prešove, kde som skončil s úspechom odbor S-R v
roku 1956. V roku 1956 som bol preložený na Osemročnú strednú
školu do Stariny, kde som pôsobil do roku 1961. Za vynikajúcu
a príkladnú prácu v škole a za plnenie úloh v socialistickej
výchovnej a vzdelávacej práci a za obetavú verejnú činnosť som

v školskom roku 1961/62 vyznamenaný titulom "VZORNÝ UČITEĽ".

Taktiež som dostal za vedenie súborov v Starine a v Havaji 2 zlaté medaily od ÚV KSUPu v Prešove. V roku 1961 od 1.IX. som bol preložený na vlastnú žiadosť zo Stariny do Havaja. Za obetavú prácu som bol delegovaný do SSSR za Prešovský kraj. Tu som navštívil Moskvu, Kijev, Leningrat, Ľvov, Komsomolsk a iné mestá v SSSR. Pre žiakov som napísal učebnicu Jazyka slovenského pre 7. postupný ročník. Taktiež som bol recenzorom učebnice Jazyka slovenského pre 8. postupný ročník.

Okrem tejto práce som veľa cestoval počas školských prázdnin po MĽR, PĽR, NDR, SSSR a u nás po ČSSR. Nakoľko mám rád svoje učiteľské povolanie, spev a ukrajinský ľud na východnom Slovensku, pôsobím na dedine celé roky.

Milý čitateľ túto kroniku píšem v roku 1967. Verím, že mi prepačíš, že v kronike nebudú popísané všetky podrobné údaje z najstarších čias, ale sa budem snažiť napísať aspoň tie vážnejšie udalosti v Havaji, ktoré mi narozprávali Havajčania od najstarších čias.

Ivan Hriaj
Pomočníkom kronikára bol Vasil' Skystak,
rediaci pošty.

Čačnam pišat' kroniku obce Slavaj vedomyj si to-
ho, že je to veľká a zodpovedná úloha, ktorá bude vyža-
dovať veľa výzkumnej, možno povedať do určitej miery his-
torickej práce, spočívajúcej v skúmaní historickej minulos-
ti obce na základe púhych spomienok žijúcich dosiaľ
starších osôb. Písanie tejto kroniky sťažuje tá okolnosť,
že stará kronika nie je v obci zachovaná a kronika, kto-
rá dosiaľ v obci existuje bola napísaná v povojnových
rokoch a obsahuje len kúse a menej významné zprávy
z denného života obce. Pôjde teda o prepracovanie
existujúcej kroniky, ktorá ako som uviedol obsahuje ve-
ľa nedostatkov a je neúplná, o zistenie hospodárskych
a politických pomerov v obci od dostupnej minulosti
až do r. 1949 a o doplnenie tejto kroniky historiou ob-
ce od r. 1949 až do súčasnej doby.

Nakoniec prosím pokolenie, ktoré bude čítať túto
kroniku o odpustenie tej skutočnosti, že ako učiteľ na
ukrajinskej škole, ktorý piše históriu ukrajinského oby-
vateľstva, pišem ju po slovensky a nie po ukrajinsky.
Nejde tu o žiadne politické ani národnostné dôvody.
Ide o dôvody naprosto praktické. Je nám známe, že v
minulosti bolo medzi našimi ukrajinskými obyvateľmi veľa
negratných. Nemali možnosť chodiť do školy a predsa
sa niektorí naučili čítať a písať. Naučili sa zvlášť
muži na vojenskej službe. Je jasné, že to bola latinika a
nie naša azbuka. Nuz teda, nech aj oni majú možnosť nah-
ľadnúť si do minulosti svojej obce.

Na južných sklonoch Východných Karpat, južne od južnej zemepisná poloha keltského priesmyku, v údolí len tunajšiemu obyvateľstvu poloha známej riečky Chotčanky rozprestiera sa 90 obytných domov obce Hlavaj. Hoci sa o nej hovorí ako o obci veľmi vzdialenej, ani zďaleka nie je obcou pohraničnou. Zo všetkých strán susedí s našimi východoslovenskými ukrajinskými obcami. Na juhovýchode chotár obce dotýka sa chotára obce Varechovce a obce Hystrá, na východe jej najbližším susedom je obca Roškovce, zo severovýchodu susedí s Malou Polanou, presne na severe len brátkou čiarou dotýka sa chotára Niž. Vladiče, na severozápade je jej blízky sused Staškovce, na západe je spojená hlavnou kradzkou cestou s obcou Makovce a napokon z juhozápadu elyptu hraníc obce uzatvára chotár Veľkoprú.

Kataster obce Hlavaj je hornatý. Celá obec leží Podnebie vlastne v údolí medzi nevysokými horskými kopcami. Zo severu sa zdvíha zalesnený kopec „Zhari“, na východe sú to „Polimczy“ a lesnatý „Starlinec“, z juhozápadu sa vyvyšujú „Gyil“ a „Uooc“ a od severozápadu nevysokou smúhou ťahá sa „Verhori“. Na sklonoch týchto kopcov, pod lesom, rozprestierajú sa orné pozemky a v údolí líby. Počínajúc z Mikovej, cez Malú Polanu, smerom zo severovýchodu na západ tečie potôč nazvaný „Chotčanka“ a z juhovýchodu v smere od Varechovce vlieva sa do nej ešte menší potôčik, ktorý však nemá vlastného pomenovania. Z tohto zemepisného postavenia obce vyplýva jej kontinentálne podnebie s teplým suchým letom a surovou zimou.

Práda, toto úrčenie je len všeobecné. Vďaka blízkosti Karpatských hôr, nepreniká na toto územie v plnej sile severný vietor a preto zima, zvlášť od druhej svetovej vojny, nie je tu obzvlášť surová.

Toto všetko má veľký vplyv na rastlinstvo v cho- Rastlinstvo
tári Hlavaj. Na polnohospodárskej pôde pestujú sa d'ateli — a zvieractvo.
notrávy, zemiaky, ovos, jačmeň, čiastočne a to v najnovšom ob-
dobí rž a pšenica. Zo stromov v menšej miere rastie tu
dub a lipa, vo veľkej miere v lesoch buk, hrab, breza, smrek,
jellä, sosna. Teda rastlinstvo poskytuje malé možnosti výro-
by pre výmenu. Z domácich zvierat chová sa tu kôň, kráva,
koza a v minulosti ovce. V lesoch s obľubou chodí vlk, liška,
zajac, v menšom množstve srna, jelen a divoak.

O vzniku obce Hlavaj nezachovali sa nám žiadne Vznik a názov
pravdivé správy. Medzi obyvateľstvom kolujú však dve le- obce.
gendy o jej pomenovaní.

Podľa prvej legendy, kedysi dávno v okolí súčasnej
obce panské sluhovia pasli voľy. Títo pastieri vedeli roz-
právať iba po maďarsky a len veľmi ťažko dorozumievali
sa s prvými tunajšími obyvateľmi. Životné podmienky ich
však nútili k tomu, aby si od tunajších roľníkov kupova-
li základné polnohospodárske výrobky, najmä chlieb
a maslo. Pretože maslo nazývali po maďarsky „vaj“ a
kupovali ho na t. zv. „havy“ (mierna jednotka), obec, ktorá
tu vznikla bola pomenovaná spojením týchto dvoch dôleži-
tých pre pastierov slov ako Hlavaj.

Ďalšia legenda má veľmi podobný charakter. Podľa
nej akýsi starý pár, ktorý tu nemohol nič dobrého kúpiť,

žiadal iba „vaj“ (maslo). Keďže dostal maslo, radostne prehlásil: „jó ha vaj is“ (jó ha vaj) - dobré je aj maslo. Od toho vzniklo pomenovanie obce Havaj.

Ani o jednej tejto variante nemožeme tvrdiť, že je pravdivá. Na základe obidvoch dá sa však predpokladať, že pomenovanie má skutočne súvislosť s roľníckym obyvateľstvom, alebo presnejšie poredané s poľnohospodárskymi výrobkami, ktoré možno boli kedysi za určitý poplatok alebo zdarma odvádzané panom.

Nakoľko zemepisne obec Havaj nachádzala sa na hranici Politicko-
dvoch okresov, politicko-administratívny osud obce menil sa v administratív-
tom ktorom období. Ešte v dobe starej maďarskej okupácie postavenie obce
Havaj patril k politickému okresu Stropkov. E. 1904, kedy
maďarská administrácia previedla korektúru hraníc politických
okresov, Havaj bol pripojený k okresu Medzilaborce, ku ktorému
patril až do r. 1960. Už oddávna Havaj bol centrom obvodu
s dôležitým vtedy notárskym úradom. O založení notárskeho úra-
du nič konkrétneho nevieme, zachovali písomné pamiatky však
nabvedujú, že existoval už dávno pred prvou svetovou vojnou.
Ako prvý úradník spomína sa Štefan Vinpiler, ako druhý
Farkaš, ktorý býval a uradoval vo dvore pána Probstnera.
Halas, ktorý bol po ňom, býval a uradoval vo svojom vlastnom
dome, kde až doteraz žijú jeho potomci. Ďalšími úradníkmi
boli Andrej Hutka, Koto, Kopko a Andrej Palo.

Zo všetkého horev uvedeného vyplýva, že prevažná časť Kataster obce
katastru obce slúžila roľníckemu zamestnaniu. Na druhej strane
mapa obce je jasným dôkazom toho, že životné podmienky tohto
roľníckeho obyvateľstva boli veľmi ťažké a že obzem zamest-
nania v poľnohospodárstve boli nútení svojej existencnej pod-

mienky zabezpečovať iným dostupným spôsobom. Pozrieme sa na to konkrétnejšie. Celková plocha katastru obce číni 1427 ha. Z celkovej tejto plochy bolo iba asi 366 ha poľnohospodárskej pôdy. Ostatná plocha vo výmere asi 1060 ha bola pokrytá lesmi a pasienkami. O lesoch nie je treba zmieňovať sa podrobne, lebo tieto boli prevažne panským majetkom. Podľa spomienok obecným lesom boli iba pásma: „Verlanu“, „Krun“, „Verch“, „Gyil“ a „Paportiny“, čo činilo asi 12 ha. Ostatné lesné bohatstvo chotárů patrilo pánom Probstnerom. Pokiaľ ide o poľnohospodársku pôdu, ani tých 366 ha nepatrilo voluikom. Ved' asi 81 ha patrilo veľkomožným pánom. Bol to predovšetkým 4. zv. dvor, alebo zahrada za panskou budovou, potom nasledovali najlepšie lány: „Za jarkom“, „Hori potokom“, „Čertežib“, „Polimczi“, „Lisčiny“, „Bystrič“, „Pod Hanuščakovým brehom“, „Gu Markovi“, „Pod Lazčib“, „Klin“, „Za jarukou“, „Gu rostičkam“, „Niže sela“, ktoré sa obrábali pre pánov.

O prvých obyvateľoch a zakladateľoch obce nie sú za Obyvateľstvo chorane žiadne pravdivé zprávy. Ani na základe zachovaných najstarších písomných pamiatok nemožno presne stanoviť, ktoré rodiny boli skutočne prvými v obci. V matrike z r. 1824 spomínajú sa rodiny, potomci ktorých v súčasnej dobe v obci už neexistujú, ako Sveda, Hulla, Valkov, Chalaj, Putočko, Bačso, Chromj. Vedľa nich nachádzame v matrike aj také priezviská, ktoré dodnes v obci existujú, ako Gajdos, Ducar, Čepa, Hupcej. Je preto veľmi ťažko určiť, ktoré z týchto rodín boli svojím pôvodom staršie. Podľa spomienok tieto rodiny žili pred prvou

sveťovou vojnou v 22. obytných domoch, ktoré sa rozprestierali v centre súčasnej obce. Časť obce od križovatky smerom k Varechovciam a k Malej Poláne bola vybudovaná až r. 1928.

Žijúce pod staročným útlakom Maďarov, obyvateľia Národnost' obce Karaj, spolu s ostatnými východoslovenskými obyvateľmi obyvatel'stva považovali sa za jednu vetvu národa, žijúceho na území vte-obce. dajšej Rusi a preto hrdlo chránili názov „Lusin“ (ľudove často Lusnok). Naši predkovia si však pritom uvedomovali, že tento názov ich nijako neviaže patriť priamo k veľkoruskému národu, ale iba svedčí o tom, že patria k slovanskému východu, alebo presnejšie povedané k ruskému východu vôbec. Otedajšie politické pomery v Rusku ako aj u nás nevedeli našich predkov k tomu, aby jasne pochopili, že sú súčasťou národa, žijúceho za Karpatami, t. j. národa ukrajinského. Názvy jednotlivých častí chotáru, reč, ktorou hovorili pôvodní obyvatelia svedčia o tom, že to bolo nárečie ukrajinské a že teda od pradávna žilo tu obyvateľstvo národnosti ukrajinskej.

Nakoľko všetky kultúrne hodnoty v dávnej minulosti Náboženstvo utvárali sa okolo cirkve, príslušnosť k národnosti ukrajinskej (ruskej) často ztotožňovala sa s príslušnosťou k pravoslávnej cirkvi. S tým veľmi dobre počítali i samotné maďarské úrady a preto od r. 1649 zavádzali násilnú úniu s cieľom maďarizácie a asimilácie obyvateľstva. To sa im skutočne podarilo pokiaľ išlo o inteligenciu a duchovných. Nepodarilo sa však dôsledne uskutočniť zmenu v náboženstve u prostých pracujúcich, lebo únia v skutočnosti nedotkla sa pravoslávnych cirkevných obyčajov. Tak teda obyvateľstvo

v Haraji bolo pravoslavného, neskôr grecko-katolíckeho vyznania a ako je to vidieť z matriky len zriedka a výnimočne spomenie sa vyznanie rímsko-katolícké, ktoré sa vzťahovalo pravdepodobne iba na príslušníkov panujúcej triedy.

O tejto príslušnosti obyvateľstva nasvedčuje aj ten fakt, že už oddávna chránilo si v obci svoj kostol. Podľa zachovaných správ, severozápadne od obce, na vyvýšenom mieste bol r. 1654 postavený drevený kostol, ktorý tu stal až do r. 1824. V tomto roku za farára Vasilä Pajkošiča bol postavený na tom istom mieste kostol kamenný. Dva veľké zvony „Nikolaj“ - 225 kg a „Vasil“ boli v dobe prvej svetovej vojny odovzdané armáde na delá. Aj fara existovala tu už dávno, asi pred 200 rokmi, ako to vyplýva z protokolov starých matrik. Prvý takýto protokol bol vedený presbiterom Joanom Kohinom r. 1781.

Oddávna obec Hlavaj mala svoju poštu. O jej založení taktiež nemáme presné údaje. Podľa spomienok existuje približne 90 rokov. Spočiatku bola pošta na pozemku Kohinovým, kde vedúcou bola Kohinová. Po nej bola vedúcou Júlia Laskay, ktorá zomrela r. 1940. Do r. 1925 dovážali poštu zo Stropkova. Dovážal ju sluha Lasskayovej a po dobu jedného roku Ivan Dubas. Od r. 1926 poštu dovážajú z Medzilaboriec. A 1932 vedúcou pošty je Aurelia Kovotná rod. Špaldonová, ktorá tu uraduje až do júna 1944. Poštu dovážal Vasil Dubas. Stará pošta bola postavená r. 1900. V nej sa uradovalo do druhej svetovej vojny. Po nej bola pošta v budove Emila Fackera, rodina ktorého zahynula

Pošta

v koncentračnom tábore v Poľsku.

Hoci podmienky pre vzdelávanie obyvateľstva boli tu Škola. veľmi ťažké, alebo takmer žiadne, obyvatelia obce pamätajú starú drevenú školu, ktorá bola v Haraji od r. 1852 do prvej svetovej vojny, kedy bola zničená. Učiteľom na tejto škole bol Compel. Zachované cirkevné písomnosti nasvedčujú tomu, že ešte pred touto školou bola tu škola cirkevná, ktorá kedysi stala na tom istom mieste. Pred prvou svetovou vojnou škola bola jednotriedna a navštevovali ju aj deti zo susedných obcí: Bystrej a Makovic.

Záverom kapitoly je treba konštatovať, že zistené údaje o zemepisnom, hospodárskom a politicko-administratívnom postavení obce ako aj zachované kultúrne pamiatky obce nasvedčujú tomu, že Haraj má svoju dávnu historickú minulosť, ktorú však zisťujeme dnes iba čiastočne a s určitými nedostatkami. Uvažeme si ďalej aký bol sociálo-politický vývoj pred prvou svetovou vojnou.

Sociálne pomery pred prvou svetovou vojnou.

Ľko už bolo spomínané asi 80 ha zo všetkej poľnohospodárskej pôdy v obci pred prvou svetovou vojnou patrilo páňovi Škodovi. Ľudia v Hlavaji žili výlučne len s poľnohospodarstvom. Bieda a hlad nutili občanov pracovať za niekoľko grajcerov pre pána. V zimnom období mládež a starší sedeli doma bez práce. Ženy priadli, hovorili domáce platno tzv. drelich a porisňame, aby mali z čoho ošaliť svoje deti a mužov. Starší chlapi s rodičmi s otcami chodili do lesa rozit hromy a siahly dreva.

V lelnom období, aby obživil chlebotom svoje deti, roľníci odchádzali na prácu (vtedy robotu) do Uhorska k miškoleu. Tu pracovali na sezonných prácach t.j. na žatve a v jeseni na zbere zemiakov a cukrovej repy.

Ža žatvu im platili buď od kríža, alebo robil jeden deň za "koreu" (25 kg.) pšenice. Iného zamestnania v obci nebolo. V obci bola krčma, v ktorej predával žid "špiritus" a bal od koho ako sachel. Ľudia sa často predžorovali a tu bolo vychodisko - evakucia chodila po dedine deme.

Kultúrne pomery pred prvou svetovou vojnou

Približne 1868 roku sa Andrej Gajdoš prvý v Hlavaji

Pomery vo dvore panskom.

Priadky

Žatva na panskom

naucil písať od obecného kantora Ľerbu. Škola v Ha-
vaji ešte nebola, ale Gajdos sa naučil čítať a písať
lebo kniha, lebo kantor býval v susedstve a chlapec
mal záujem čítať náboženské knihy. Avšak už
tesne pred svetovou vojnou v Havaji vyučoval
učiteľ Compel, ktorý pôsobil v Havaji 35 ro- Prvý učiteľ
kov. Menovaný pôsobil tu až do roku 1914. v Havaji
Bol veľmi pracovitý. Väčšinu svojho času ve- Compel
noval poľnohospodárskymi prácami. Ale časť svoj-
ho času venoval aj škole. Vyučoval od
septembra po máj. Od 1. mája do 1. septem-
bra mali žiaci školské predmety.

Vyučovacím jazykom do 1918 roku bol
materný maďarský jazyk. Po ukrajinsky, čiže
po rusinsky sa vyučovalo iba náboženstvo,
neskôr v r. 1905 už začali vyučovať po uk-
rajinsky (nárečím) 2 hodiny týždenne. Hlav-
nou úlohou učiteľa bolo naučiť čítať, pí-
sať a dať aj poradiť. Vo väčšine učili
na stried ťarári. Ich snahou bolo nenaučiť
veľa detí, aby ich synovia neposlali hrávy.

Fakto s tohoto obdobia nebolo do roku
1918 v Havaji ani jedného učenia.

Na najstaršiu školu v dedine sa prade-
dovia pamätajú, ktorá susedila pri Dubasovi
Fasilovi na pozemku Marka. Bola to drevená

škola z roku 1852. Názov školy: Greko-katolícká
cirkevná škola (Греко-католическая церковная
школа). Táto prvá školská budova bola zničená
v roku 1915 počas prvej svetovej vojny. Ako už viad-
zame Compel bol učiteľom tejto školy. Celý
život pôsobil (35 rokov) v Havaji. Rodiakom bol
od Prešova. Nová cirkevná škola bola vy-
budovaná roku 1911. Toho času bol správcam
tejto novostavby učiteľ Mihalič a tiež vy-
učoval farár Lima. Novú školu si vybu-
dovali rodičia z Havaja, Bystrej, Makovca.
Je vidieť, že rodičia mali snahu, aby sa ich
deci vzdelávali. Zo začiatku tu bola jed-
notriedna škola. Až neskôr tu bolo 8 postup-
ných ročníkov.

Náboženstvo a cirkev

Na tomto mieste, kde je teraz cirkev bola
stará drevená cirkev z roku 1654. V roku 1824
na tomto mieste bola vybudovaná nová
kamenná cirkev. V tomto čase tu pôsobil
farár Vasil' Pajkoši. Cirkevným kmetom z
Havaja v tom čase bol Štefan Harajda.
Nie je však známo odkedy tu už bola cirkev
greko-katolícká (pravoslávna), lebo v roku 1940 už
dedovia tvrdili, že už vyšie 300 rokov tu bola cirkev.

